

УДК 616.311+613.84+613.96

І.С. Лісецька, Т.Я. Дівнич

Проблема поширеності шкідливої звички паління серед дівчат юнацького віку

Івано-Франківський національний медичний університет, Україна

Ukrainian Journal Health of Woman. 2024. 4(173): 62-67; doi: 10.15574/HW.2024. 4(173).6267

For citation: Lisetska IS, Divnych TY. (2024). The problem of the prevalence of smoking habit among adolescent girls. Ukrainian Journal Health of Woman. 4(173): 62-67; doi: 10.15574/HW.2024. 4(173).6267

На сьогодні паління залишається актуальною соціальною та медичною проблемою, доведеною причиною багатьох важких захворювань (онкологічних, серцево-судинних, респіраторних, стоматологічних та ін.), може мати серйозні наслідки для репродуктивної системи та фертильності, втрати працездатності та передчасної смерті, які людство здатне запобігти. Питання поширеності шкідливої звички паління, особливо серед дівчат юнацького віку, залишається актуальним.

Мета — вивчити рівень поширеності шкідливої звички паління серед дівчат юнацького віку.**Матеріали та методи.** Проведено анонімне анкетування 280 дівчат віком від 18 до 24 років. Питання анкети стосувалися виявлення наявності шкідливої звички, виду паління, а також з'ясування віку початку паління, кількості сигарет, що викурює респондент, причин, що спонукали почати палити, обізнаності про шкідливий вплив на організм людини тощо.**Результати.** Серед учасниць анонімного анкетування 40,8±2,8% визнали себе щоденними регулярними курцями. Ще 14,6±1,8% вказали, що час від часу палять, а 21,5±2,3% опитаних засвідчили, що хоч раз робили спробу палити та тільки 23,1±2,1% респонденток взагалі ніколи не курили. Серед опитаних дівчат, які мають шкідливу звичку, більшість вказали, що регулярно використовують сучасні (альтернативні) види паління, зокрема, 76,1±4,3%, що було в 3,8 раза більше порівняно з респондентками, які палять регулярно традиційні сигарети, — відповідно 20,2±1,7%. Аналіз уподобання різних сучасних видів паління серед курців показав, що 32,5±2,8% палять електронні сигарети (VAPE), а 43,6±3,1% надають перевагу системам нагрівання тютюну (IQOS). Дівчата переважно мають стаж паління від 1 до 3 років — 46,7±4,1%, від 3 до 5 років — 36,8±3,2% опитаних. Крім того, встановлено, що стаж паління до 1 року мають 14,8±1,8% дівчат, а понад 5 років — лише 1,7±0,2% респонденток.**Висновки.** Результати дослідження свідчать про високий рівень поширеності шкідливої звички серед дівчат юнацького віку. Важливими причинами, що спонукають почати палити, є наявність курців серед близького оточення (родина, друзі), що є негативним прикладом, крім того, це високий ризик пасивного паління. Реклама, стресові ситуації, емоційне навантаження також призводять до виникнення шкідливої звички в респондентів. Водночас значний відсоток досліджуваних усвідомлює шкідливий вплив паління і має бажання позбутися шкідливої звички.

Дослідження виконано відповідно до принципів Гельсінської декларації. Протокол дослідження ухвалено Локальним етичним комітетом зазначеної в роботі установи. На проведення досліджень отримано інформовану згоду пацієнток.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Ключові слова: паління, шкідлива звичка, дівчата, юнацький вік.

The problem of the prevalence of smoking habit among adolescent girls

I.S. Lisetska, T.Y. Divnych

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ukraine

Today, smoking remains an urgent social and medical problem, a proven cause of many serious diseases (cancer, cardiovascular, respiratory, dental, etc.), and can have serious consequences for the reproductive system and fertility, disability and premature death, which humanity is able to prevent. The issue of the prevalence of smoking habits, especially among adolescent girls, remains relevant.

The aim is to study the prevalence of smoking habits among adolescent girls.**Materials and methods.** An anonymous survey of 280 adolescent girls aged 18 to 24 years was conducted. The questions of the questionnaire were aimed at identifying the presence of a bad habit, the type of smoking, as well as finding out the age of initiation of smoking, the number of cigarettes smoked by the respondent, the reasons that prompted the start of smoking, awareness of the harmful effects on the human body, etc.**Results.** Among all participants in the anonymous survey, 40.8±2.8% identified themselves as daily regular smokers. Another 14.6±1.8% of respondents indicated that they smoke from time to time. In addition, 21.5±2.3% of respondents admitted that they had tried to smoke at least once. It should be noted that only 23.1±2.1% of respondents have never smoked at all. Among the surveyed adolescent girls with a harmful habit, the majority indicated that they regularly use modern (alternative) types of smoking, namely 76.1±4.3%, which was 3.8 times more than the respondents who regularly smoke traditional cigarettes, respectively — 20.2±1.7% ($p<0.05$). The analysis of preferences for different modern types of smoking among those who use them showed that 32.5±2.8% smoke electronic cigarettes (VAPE) and 43.6±3.1% prefer tobacco heating systems (IQOS). A detailed analysis of the respondents' answers revealed that women mostly have a smoking history of 1 to 3 years — 46.7±4.1% and 3 to 5 years — 36.8±3.2% of respondents. In addition, it was found that 14.8±1.8% of girls reported smoking experience of up to 1 year. Only 1.7±0.2% of respondents reported smoking for more than 5 years.**Conclusions.** The results of the study indicate a high prevalence of the harmful habit among adolescent girls. Important reasons for starting to smoke are the presence of smokers in the immediate environment (family, friends), which is a negative example, and a high risk of passive smoking. Advertising, stressful situations, and emotional stress also contribute to the emergence of a bad habit among respondents. At the same time, a significant number of respondents are aware of the harmful effects of smoking and have a desire to get rid of the habit.

The research was carried out in accordance with the principles of the Declaration of Helsinki. The research protocol was approved by the Local Ethics Committee of the institution mentioned in the work. Informed consent of the women was obtained for the research.

The authors declare no conflict of interest.

Keywords: smoking, bad habit, girls, adolescence.

Вступ

На сьогодні паління залишається актуальною соціальною і медичною проблемою сучасності в усьому світі, доведеною причиною багатьох тяжких захворювань (онкологічних, серцево-судинних, респіраторних, стоматологічних тощо), втрати працездатності та передчасної смерті, яким людство здатне запобігти. За даними наукових досліджень, сигарети є наркотиками, що викликають залежність організму від нікотину і розвиток найпоширенішого виду побутової наркоманії. Крім того, ще у 2002 р. тютюновий дим офіційно оголошений канцерогеном, який не має безпечного рівня навантаження ним. За даними звіту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), від вживання тютюну щороку гинуть понад 5 млн людей; очікується, що до 2030 р. ця кількість зросте до 8 млн смертей щорічно [3,6,8,10,13].

Статистичні дані останнього десятиріччя свідчать, що у світі паління впевнено набуло характеру епідемії та значно поширене як серед чоловіків, так і серед жінок, серед різних верств населення. В Україні ситуація з палінням оцінюється експертами ВООЗ як критична, оскільки кількість осіб, які палять, становить 40% населення, з кожним роком цей показник стрімко зростає. За споживанням сигарет Україна посідає 17-те місце у світі. За даними Інформаційного центру з проблем алкоголю, паління і наркотиків в Україні, палять сигарети 19 млн осіб віком від 15 років (із них 34% курять щодня, 6% — час від часу), що є найвищим показником серед країн Європи. До цієї шкідливої звички щорічно долучаються понад 500 тис. молоді. Близько 80% людей починають палити сигарети ще у віці до 18 років. Відомо, що чим молодший вік початку паління, тим більш згубний вплив воно чинить на здоров'я і тим динамічніше розвивається епідемія [4,5,7,11,14].

Викликає занепокоєння, що ця шкідлива звичка є дуже поширеною серед дівчат і жінок. Статистика свідчить, що в Україні щоденно палять 9% дорослих жінок; однак серед молодих дівчат цей показник значно зростає, наближаючись до поширеності серед юнаків, а саме 35%. За даними Американського товариства репродуктивної медицини (ASRM), паління як традиційних сигарет, так і альтернативних засобів для паління може мати серйозні наслідки для репродуктивної системи та фертильності. Нікотин звужує кровоносні судини, що усклад-

нює надходження крові до статевих органів. Отже, курці можуть мати менше сексуальних відчуттів або відчувати менше збудження. Зниження лібідо, ризик початку ранньої менопаузи, порушення менструального циклу — все це може бути наслідком вживання тютюнових і нікотинових виробів. Встановлено, що в жінок, які мають шкідливу звичку (як традиційні сигарети, так і сучасні види паління), помітно знижений рівень антимюллерового гормону — речовини, яка забезпечує нормальне функціонування репродуктивної системи жінок. Відомо, що особливо небезпечним є паління під час вагітності, оскільки нікотин підвищує проникність плацентарного бар'єру, має токсичну дію на плід, призводить до гіпотрофії новонародженого. Крім того, паління під час вагітності збільшує кількість мимовільних абортів і передчасних пологів, на 20–30% підвищує ймовірність загибелі плода [1,2,3,15].

Хоча останніми роками в Україні спостерігається позитивна тенденція до зниження рівня поширеності паління традиційних сигарет, але водночас зростає популярність альтернативних видів куріння, зокрема, електронних сигарет (Е-сигарет, вейпів), пристроїв для нагрівання тютюну (IQOSiv), а подекуди — використання кальянів, виробів зі зниженим вмістом тютюну (нюхального, жувального тютюну тощо). За інформацією Центру громадського здоров'я України, найбільша частка курців тютюнових виробів для електричного нагрівання та електронних сигарет реєструється серед молоді віком 18–19 років. Процес куріння електронної сигарети є неконтрольованим, що значно збільшує кількість нікотину, який потрапляє до організму. За результатами незалежних досліджень, попри те, що тютюнові вироби для нагрівання містять менше смол, до їхнього складу входить багато шкідливих речовин (зокрема канцерогенних), а концентрація деяких із них у разі перевищує їхню концентрацію у звичайних сигаретах [4,5,9,12].

Отже, питання поширеності шкідливої звички паління, особливо серед дівчат юнацького віку, залишається актуальним.

Мета дослідження — вивчити рівень поширеності шкідливої звички паління серед дівчат юнацького віку.

Матеріали та методи дослідження

Для досягнення поставленої мети проведено анонімне анкетування 280 дівчат юнацько-

го віку від 18 до 24 років (класифікація вікової періодизації запропонована ООН 1982 року — Provisional Guidelines on Standard International Age Classifications), що проживають в Івано-Франківській області та навчаються у вищих навчальних закладах м. Івано-Франківська. Анкету-опитувальник складено на основі міжнародних опитувальників: Burden of major Respiratory diseases who survey, Compendium of Respiratory Standard Questionnaires (CORSQ); питання анкети стосувалися виявлення наявності шкідливої звички, виду паління, а також з'ясування віку початку паління, тривалості й регулярності, кількості сигарет, що викурює респондент, залежності, причин, що спонукали почати палити, обізнаності про шкідливий вплив на організм людини, зокрема, на стоматологічне здоров'я та скарги, що виникають унаслідок паління тощо.

Для статистичної обробки матеріалу під час дослідження застосовано комп'ютерні програми на основі «Microsoft Excel», у якій згруповано матеріали за контингентом вивчення (розрахунок відносних і середніх величин, їхніх похибок, t-тесту). Частина завдань щодо розроблення даних виконано з використанням ліцензованих пакетів статистичного аналізу «Microsoft Excel» і «Statistica 12.0», зокрема, програм описової статистики, парного і множинного кореляційно-регресійного аналізу та графічного зображення.

Дослідження проведено з дотриманням основних положень GCP (1996), Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицину (від 04.04.1997), Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації про етичні принципи проведення наукових медичних досліджень за участю людини (1964–2013), наказів МОЗ України від 23.09.2009 № 690, від 03.08.2012 № 616. Протокол клініко-лабораторних досліджень схвалено комісією з питань етики Івано-Франківського національного медичного університету (протокол № 119/21 від 24.02.2021).

Результати дослідження та їх обговорення

Відомо, що тютюнова індустрія щорічно залучає до осередка курців нових учасників як за кордоном, так і в Україні, що підтверджують отримані результати проведеного спостереження. Так, серед учасниць анонімного анкетування 40,8±2,8% визнали себе щоденними регулярними курцями, що може бути поганим прогно-

зом у плані фертильного та репродуктивного здоров'я.

Ще 14,6±1,8% респонденток вказали, що час від часу палять. Крім того, 21,5±2,3% опитаних зазначили, що хоч раз робили спробу палити. Тільки 23,1±2,1% респонденток взагалі ніколи не курили.

Привертає увагу, що серед близького оточення в родині у 38,4±1,9% респонденток є регулярні курці зі значним стажем, що своєю чергою може підвищувати ризик щодо пасивного паління та бути негативним прикладом і мотивацією, щоб почати палити. На запитання «Чи раніше Ви робили спробу припинити палити, але продовжуєте палити?» позитивну відповідь дали 14,5±0,5% респонденток, що може свідчити про необхідність проведення активної просвітницької роботи щодо шкідливості паління та необхідності припинення паління.

Серед опитаних дівчат юнацького віку, які мають шкідливу звичку, більшість вказали, що регулярно використовують сучасні (альтернативні) види паління, а саме 76,1±4,3%, що було в 3,8 рази більше порівняно з респондентками, які палять регулярно традиційні сигарети, — відповідно 20,2±1,7% ($p < 0,05$). Аналіз вподобання різних сучасних видів паління серед курців показав, що 32,5±2,8% палять електронні сигарети (VAPE), а 43,6±3,1% надають перевагу системам нагрівання тютюну (IQOS). Такий результат опитування викликає схвилювання, оскільки сучасні (альтернативні) види паління також шкідливі для здоров'я людини, як традиційні сигарети; не існує безпечного паління, про що свідчать дослідження останніх років. Також 3,7±0,2% респонденток вказали, що використовують одночасно і традиційні сигарети, і сучасні (альтернативні) види паління. Крім того, 12,6±0,8% опитаних зазначили, що періодично використовують кальян та інші сучасні види паління (рис. 1).

Серед опитаних 7,4±0,5% дівчат вказали, що змінювали вид паління, зокрема, 4,6±0,1% змінили традиційні сигарети на альтернативний вид паління, і навпаки, 3,2±0,2% змінили альтернативні види паління на традиційні сигарети. Це вказує, що використання альтернативних видів паління не допомагає позбутися паління, як стверджує реклама виробників, а навпаки, призводить до звикання, вкорінення шкідливої звички, у подальшому зі збільшенням стажу паління зміни їх на традиційні сигарети.

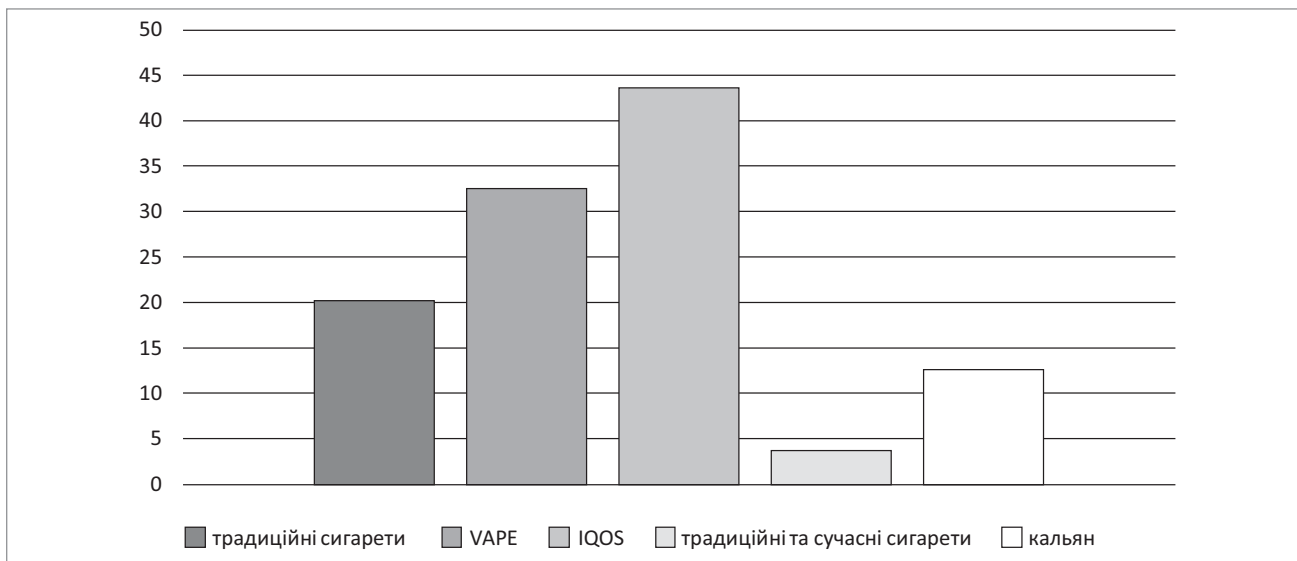

Рис. 1. Особливості поширеності різних видів паління серед дівчат юнацького віку (%)

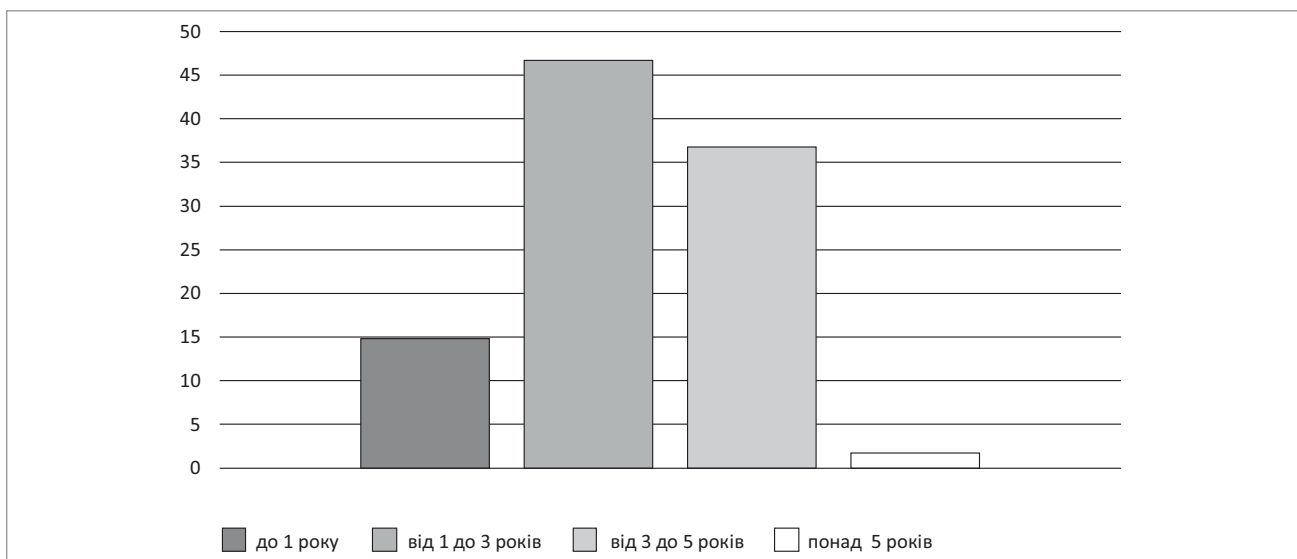

Рис. 2. Розподіл стажу паління в учасниць опитування (%)

Середній вік початку паління серед опитаних становив $15,8 \pm 0,7$ року, що є негативним фактором впливу на формування здоров'я цього контингенту, а також швидкого виникнення звикання, формування стійкої залежності від нікотину та підвищення частоти паління серед осіб працездатного віку в майбутньому.

Детальний аналіз відповідей респонденток виявив, що особи жіночої статі переважно мають стаж паління від 1 до 3 років – $46,7 \pm 4,1\%$, а також від 3 до 5 років – $36,8 \pm 3,2\%$ опитаних; стаж паління до 1 року мають $14,8 \pm 1,8\%$ дівчат, а понад 5 років – лише $1,7 \pm 0,2\%$ респонденток (рис. 2).

Встановлено, що в середньому респондентки палять 5,8 сигарети на добу. Дівчата вказали, що переважно випалюють до 5 сигарет на добу ($46,7 \pm 2,7\%$), а від 5 до 10 сигарет – $47,9 \pm 3,1\%$.

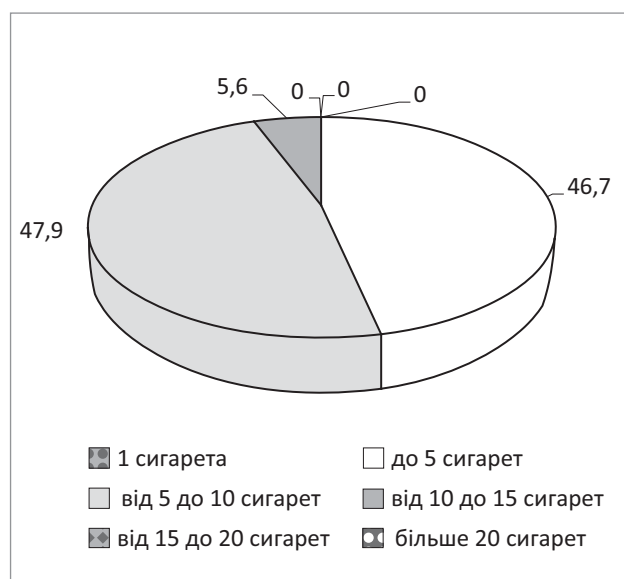

Рис. 3. Кількість випалених сигарет за добу (%)

Крім того, $5,4 \pm 0,8\%$ опитаних учасниць зазначили, що палять від 10 до 15 сигарет на добу. Жодна з дівчата не вказала, що палить 1 сигарету та від 15 до 20 сигарет і більше (рис. 3).

Серед причин, що спонукали почати палити, були такі: відчуття новизни — $16,5 \pm 1,1\%$, стресові ситуації — $34,5 \pm 3,2\%$, приклади в родині — $21,4 \pm 2,5\%$, вплив компанії — $22,8 \pm 2,7\%$, інші — $4,8 \pm 0,3\%$. Крім того, незалежно від причини початку паління, $52,4 \pm 4,5\%$ респонденток вказали, що в подальшому палять, бо звикли.

Більшість ($65,8 \pm 4,1\%$) опитаних дівчат зазначили, що усвідомлюють негативні наслідки паління для організму. Мають бажання позбутися шкідливої звички паління $84,7 \pm 5,2\%$ опитаних. Під час проведення бесіди-лекції про шкідливість паління більшість респонденток, які палять, вказали на необхідність застосування одночасно декількох різних заходів для ефективної боротьби з тютюнопалінням.

Висновки

Отже, отримані результати дослідження свідчать про високий рівень поширеності шкідливої звички серед дівчат юнацького віку. Важливими причинами, що спонукають почати палити,

є наявність курців серед близького оточення (родина, друзі), що є негативним прикладом, крім того, це високий ризик пасивного паління. Реклама, стресові ситуації, емоційне навантаження також призводять до виникнення шкідливої звички в респонденток. Водночас значний відсоток опитаних усвідомлює про шкідливий вплив паління та має бажання позбутися шкідливої звички.

Перспективи подальших досліджень полягають у науковому обґрунтуванні підходів до розроблення та впровадження в подальшому програми профілактичних заходів для формування стійкої мотивації відмови від паління, збереження і зміцнення здоров'я дівчат юнацького віку.

Зв'язок публікації з плановими науково-дослідними роботами. Це дослідження є фрагментом планової НДР: «Сучасні технології відновлення кісткової тканини щелеп при хронічних запальних процесах у мирний та воєнний час». Державний реєстраційний номер 0124U001872.

Фінансування. Дослідження проведено без участі фармацевтичних компаній.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

References/Література

1. Arefieva M. (2007). Women who smoke: trends and consequences. [Ареф'єва М. Жінки, що палять: тенденції та наслідки]. <https://mazg.com.ua/ua/archive/2007/6%289%29/article-114/zhinki-shcho-palyat-tendenciyi-ta-naslidki>.
2. Bedzai AO, Shcherbyna OM. (2019). Women smokers: trends, consequences and motivations for smoking cessation. Bulletin of the LSUBZhd. 19: 61–67. [Бедзай АО, Щербина ОМ. (2019). Жінки-курці: тенденції, наслідки та мотивації відмови від куріння. Вісник ЛДУБЖД. 19: 61–67].
3. Center for Public Health of the Ministry of Health of Ukraine. (2021). Sertsevo-sudynni zakhvoriuvannia — holovna prychnyna smerti ukraintsiv. Vysnovky z doslidzhennia Hlobalnoho tiaharia khvorob u 2019 rotsi. [Центр Громадського Здоров'я МОЗ України. (2021). Серцево-судинні захворювання — головна причина смерті українців. Висновки з дослідження Глобального тягаря хвороб у 2019 році]. URL: <https://phc.org.ua/news/sercevo-sudynni-zakhvoriuvannya-golovna-prichina-smerti-ukraintsiv-visnovki-z-doslidzhennya>.
4. Centers for Disease Control and Prevention. (2019). Tobacco use by Youth is rising: E-cigarettes are the main reason. CDC Vital Signs. URL: <https://www.cdc.gov/vitalsigns/youth-tobacco-use>.
5. Centers for Disease Control and Prevention (2020). About Electronic Cigarettes (E-Cigarettes). URL: https://www.cdc.gov/tobacco/basic_information/e-cigarettes/about-e-cigarettes.html.
6. Horbas IM. (2011). Risk factors for cardiovascular disease: smoking. Practical angiology. 7–8: 46–47. [Горбась ІМ. (2011). Фактори ризику серцево-судинних захворювань: куріння. Практична ангіологія. 7–8: 46–47]. URL: <https://angiology.com.ua/ua/archive/2011/7-8%2846-47%29/article-439/faktori-riziku-sercevo-sudynnih-zahvoryuvannya>.
7. Korolyova ND, Chorna VV, Humeniuk NI, Angelska VYU, Khlestova SS. (2019). Prevalence of smoking among medical students. Environment and Health. 3: 28–30. [Корольова НД, Чорна ВВ, ГуменюкНІ, Ангельська ВЮ, Хлестова СС. (2019). Поширеність паління серед студентів-медиків. Environment and Health. 3: 28–30].
8. Krivenko LS, Tishchenko OV, Lepilina KM. (2020). Influence of alternative smoking methods on the features of objective and subjective indicators of oral health. Problems of continuing medical education and science. 2(38): 20–23. [Кривенко ЛС, Тіщенко ОВ, Лепіліна КМ. (2020). Вплив альтернативних методів паління на особливості об'єктивних та суб'єктивних показників здоров'я ротової порожнини. Проблеми безперервної медичної освіти та науки. 2(38): 20–23].
9. Lisetska IS. (2022). The influence of smoking on the biochemical indicators of oral fluid in teenagers and

- young adults who smoke. *Ukrainian Journal of Perinatology and Pediatrics*. 4(92): 37–41. [Лісецька ІС. (2022). Вплив паління на біохімічні показники ротової рідини в осіб підліткового та юнацького віку. *Український журнал Перинатологія і Педіатрія*. 4(92): 37–41].
10. Lisetska IS (2022). The state of periodontal tissues in adolescent and young adult smokers. *Modern paediatrics. Ukraine*. 3 (123): 33–37. [Лісецька ІС (2022). Стан тканин пародонту в осіб підліткового та юнацького віку, що палять. *Сучасна педіатрія. Україна*. 3 (123): 33–37].
11. Lisetska IS, Rozhko MM. (2021). Prevalence of harmful smoking habit among teenagers and young adults. *Modern Pediatrics. Ukraine*. 5(117): 41–46. [Лісецька ІС, Рожко ММ. (2021). Поширеність шкідливої звички паління серед осіб підліткового та юнацького віку. *Сучасна педіатрія. Україна*. 5(117): 41–46].
12. Lisetska IS. (2021). Types and devices for smoking and their harmful effects on the human body. *Ukrainian Journal of Perinatology and Pediatrics*. 1(85): 81–90. [Лісецька ІС. (2021). Види та пристрої для паління та їх шкідливий вплив на організм людини. *Український журнал Перинатологія і Педіатрія*. 1(85): 81–90].
13. Picas OB. (2015). Cigarette smoking among the population and its role in the development of diseases. *Bulletin of problems of biology and medicine*. 1(126): 48–52. [Пікас ОБ. (2015). Куріння цигарок серед населення та його роль у розвитку захворювань. *Вісник проблем біології і медицини*. 1(126): 48–52].
14. Tabachnikov SI, Ritkis IS, Vasileva AY, Gurkova OV. (2013). Prevalence of smoking and tobacco dependence in different countries. *New approaches to prevention, psychotherapy and correction. Modern drugs and technologies*. 7(103): 35–41. [Табачников СІ, Риткіс ІС, Васильєва АЮ, Гуркова ОВ. (2013). Поширеність тютюнопаління та тютюнової залежності у різних країнах світу. Нові підходи до профілактики, психотерапії та корекції. *Сучасні препарати та технології*. 7(103): 35–41].
15. Vankhanova TO. (2019). Passive smoking during pregnancy and its consequences for the newborn. The current state of the problem (literature review). *Modern pediatrics. Ukraine*. 4(100): 53–59. [Ванханова ТО. (2019). Пасивне паління під час вагітності та його наслідки для новонародженої дитини. *Сучасний стан проблеми (огляд літератури)*. *Сучасна педіатрія. Україна*. 4(100): 53–59].

Відомості про авторів:

Лісецька Ірина Сергіївна — к.мед.н., доц. каф. дитячої стоматології ІФНМУ. Адреса: м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 2. <https://orcid.org/0000-0001-9152-6857>.

Дівнич Тетяна Ярославівна — к.мед.н., доц. каф. стоматології ПО ІФНМУ. Адреса: м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 2. <https://orcid.org/0000-0003-2549-867X>.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2024 р.; прийнята до друку 15.09.2024 р.